

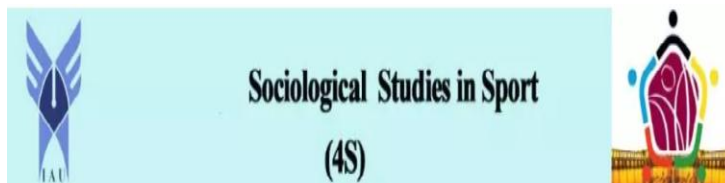
Article history:

Received: 22 April 2025

Received in revised from: 10 June 2025

Accepted: 26 October 2025

Published online: 16 March 2026

Class Analysis of Social-Cognitive Mechanisms Regulating the Social Identity of Disabled Athletes

Shahram Fathi Kozegaran¹, Hamid Zahedi^{2✉}, Majid Khorvash³
Sirvan Atashak⁴

1. Department of Sport Sciences, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: Shfathi56@iau.ac.ir

2. Corresponding Author, Department of Sport Sciences, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: hamidzhd@iau.ac.ir

3. Department of Sport Sciences, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran. E-mail: m.khorvash@iau.ac.ir

4. Department of Sport Physiology, Mahabad Branch, Islamic Azad University, Mahabad, Iran. E-mail: atashaksirvan@iau.ac.ir

Article Info**ABSTRACT****Article type:**

Research Article

Keywords:

Class analysis,
Cognitive mechanism,
Disabled athletes,
Social identity

Introduction: The present study aims to conduct a class analysis of the social-cognitive mechanisms that regulate the social identity of disabled athletes.

Methods: The research method of this study was a correlation analysis based on structural equation modeling. The statistical population consisted of disabled athletes in West Azerbaijan Province. A total of 275 athletes were included in the study using simple random sampling. To collect data, the Safarinia and Roshan Social Identity Scale (2011) and a researcher-developed questionnaire based on the theory of planned behavior were used. Data analysis was performed using the Pearson correlation method, structural equation modeling, and SPSS 30 and PLS4 software, with a significance level of 0.05.

Results: The results showed that socioeconomic status specifically modulated the mechanisms of behavioral planning and control in shaping the social identity of disabled athletes, whereas other components of the theory of planned behavior (attitude, subjective norm, behavioral intention) did not show statistical differences between groups. Also, the fit indices for the research model across all three socioeconomic statuses indicated a good fit between the conceptual and measurement models.

Conclusion: The failure of subjective norms to have an impact across all three categories suggests that perceived social pressure to exercise plays a minor role in shaping the social identity of disabled athletes. This may reflect the greater autonomy of these individuals in defining their sporting identity or the weakness of supportive normative networks in disabled sports environments.

Cite this article: Fathi K. S., Zahedi, H., Khorvash, M., & Atashak, S. (2026). Class analysis of social-cognitive mechanisms regulating the social identity of disabled athletes. *Sociological Studies in Sport*, 6(1), 116-132. DOI: <http://doi.org/10.83086/4s.2026.1222204>

© The Author(s).

Publisher Islamic Azad University, Isfahan Branch

Print ISSN: 2821-109X

Online ISSN: 2981-0868

Extended Abstract

Introduction

Social identity theory also states that a sense of belonging to a social group and acceptance of group identity can provide an individual with motivational, supportive, and psychological resources. The present study aims to simultaneously examine these two theories in the context of sports for people with disabilities, enabling a combined analysis of the cognitive and social components that affect social identity. Social identity theory also states that a sense of belonging to a social group and acceptance of a group identity can provide an individual with motivational, supportive, and psychological resources (Stevens et al., 2021). Social identity is a fundamental component in the formation of social and psychological actions of individuals, especially in minority and marginalized groups such as athletes with disabilities. This concept is formed based on an individual's perception of membership in a specific social group and the meaning they give to this membership. Sport as a social phenomenon can provide opportunities to integrate and strengthen social identity for people with disabilities, but the quality and extent of this effect can vary greatly depending on contextual factors, such as social class (Hu et al., 2021). Sports identity, as a distinct type of social identity, is defined through an individual's identification with the sports group and the role of an athlete and has a profound impact on an individual's self-concept and self-evaluation. This identity strengthens a sense of belonging, attachment, and group cohesion, fosters a positive self-evaluation and a positive evaluation of the group, and can rebuild or restore lost or weakened social status due to disability (LisYova et al., 2018).

Methods

The research method of this study was a correlation analysis based on structural equation modeling. The statistical population consisted of disabled athletes in West Azerbaijan Province. A total of 275 athletes were included in the study using simple random sampling. To collect data, the Safarinia and Roshan Social Identity Scale (2011) and a researcher-developed questionnaire based on the theory of planned behavior were used. Data analysis was performed using the Pearson correlation method, structural equation modeling, and SPSS 30 and PLS4 software, with a significance level of 0.05.

Results

The results showed that socioeconomic status specifically modulated the mechanisms of behavioral planning and control in shaping the social identity of disabled athletes. In contrast, other components of the theory of planned behavior (attitude, subjective norm, behavioral intention) did not show statistical differences between groups. Also, the fit indices for the research model across all three socioeconomic statuses indicated a good fit between the conceptual and measurement models. Conclusion: The failure of subjective norms to have an impact across all three categories suggests that perceived social pressure to exercise plays a minor role in shaping the social identity of disabled athletes. This may reflect the greater autonomy of these individuals in defining their sporting identity or the weakness of supportive normative networks in disabled sports environments.

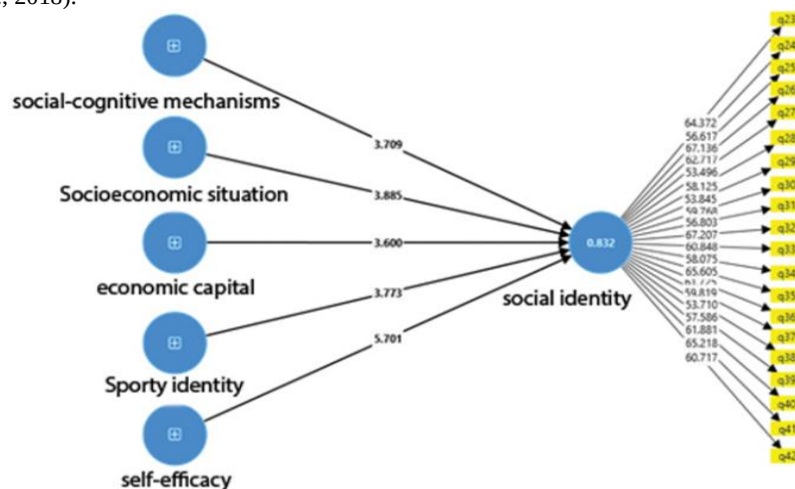

Figure: Measuring the overall model and the results of hypotheses in a significant state

Conclusion

In a theoretical summary, this research confirms the multiplicity of disability experiences and the determining role of social class in how individuals interact with social-cognitive mechanisms (especially based on the theory of planned behavior) to shape social identity through sport, such that in low socioeconomic classes, structural constraints are so dominant that only careful operational planning can be a solution. In contrast, individual cognitive factors lose their effectiveness. In middle socioeconomic classes, the interaction between individual cognitive factors (intention, perceived control) and practical planning is key to shaping social identity, consistent with the theory of planned behavior's foci. On the other hand, in higher socioeconomic classes, class

capital may pave the way for social identity formation independent of the cognitive-operational processes examined in this study. Also, the failure of subjective norms to have an effect across all three classes suggests that perceived social pressure to exercise plays a minor role in shaping the social identity of disabled athletes. This may reflect the greater autonomy of these individuals in defining their sporting identity or the weakness of supportive normative networks in disabled sports environments.

Keywords

Class analysis, Cognitive mechanism, Disabled athletes. Social identity

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines: The study adhered to all ethical standards, ensuring privacy, confidentiality, and anonymity of participants.

Funding: No funding was received for this study.

Authors' contribution: All authors contributed equally to the study's design, analysis, and writing

Conflict of interest: The authors declare no conflicts of interest.

References

- Hu, K. S., Chinn, N. K., & Martin, J. J. (2021). Paralympic athlete identity among U.S. Paralympians and how the COVID-19 pandemic disrupted the sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 57, 102043. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102043>
- Stevens, M., Rees, T., & Cruwys, T. (2021). Social identity leadership in sport and exercise: Current status and future directions. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, 101931. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101931>
- Isik, S. B., & Kasapoglu, A. (2021). The Role of Sports in New Identity Construction: A Grounded Theory Research from Turkey. *Open Journal of Social Sciences*, 9(2), 425-450. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.92028>

تحلیل طبقاتی مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده هویت اجتماعی ورزشکاران معلول

شهرام فتحی کوزه گران^۱، حمید زاهدی^۲، مجید خوروش^۳، سیروان آتشک^۴

۱. گروه علوم ورزشی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: Shfathi56@iau.ac.ir

۲. نویسنده مسؤول، گروه علوم ورزشی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: hamidzhd@iau.ac.ir

۳. گروه علوم ورزشی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. رایانامه: m.khorvash@iau.ac.ir

۴. گروه فیزیولوژی ورزشی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد، ایران. رایانامه: atashaksirvan@iau.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

مقدمه: هدف از پژوهش حاضر تحلیل طبقاتی مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده هویت اجتماعی ورزشکاران معلول بود.

روش: روش تحقیق این پژوهش، از نوع تحلیلی همبستگی مبتنی بر مدلسازی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری شامل ورزشکاران معلول بود. به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۲۷۵ نفر از ورزشکاران وارد مطالعه شدند. برای گردآوری داده‌ها از مقیاس هویت اجتماعی صفاری نیا و روشن (۱۳۹۰) و پرسشنامه محقق ساخته تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده استفاده شد. تحلیل داده‌ها با روش همبستگی پیرسون و مدلسازی معادلات ساختاری و نرم افزار SPSS30 و pls4 انجام شد و سطح معناداری ۰/۰۵ برای آزمون‌ها در نظر گرفته شد.

یافته: نتایج نشان داد که پایگاه اجتماعی-اقتصادی به طور خاص مکانیسم‌های برنامه‌ریزی و کنترل رفتاری را در شکل‌دهی به هویت اجتماعی ورزشکاران معلول تعدیل می‌کند، در حالی که سایر مؤلفه‌های تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (نگرش، هنجار ذهنی، قصد رفتاری) از نظر آماری در بین گروه‌ها تفاوتی نشان ندادند. همچنین شاخص‌های برازش برای مدل پژوهش در هر سه پایگاه اجتماعی-اقتصادی بیانگر برازش مناسب مدل مفهومی با مدل اندازه‌گیری بود.

بحث و نتیجه‌گیری: اثرگذاری در هر سه طبقه، نشان می‌دهد که فشار اجتماعی ادراک شده برای ورزش کردن، نقش کم‌رنگی در شکل‌دهی هویت اجتماعی ورزشکاران معلول دارد. این امر ممکن است بازتاب استقلال بیشتر این افراد در تعریف هویت ورزشی خود یا ضعف شبکه‌های هنجارساز حمایتگر در محیط‌های ورزشی معلولان باشد.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

کلیدواژه‌ها:

تحلیل طبقاتی،

مکانیسم شناختی،

ورزشکاران معلول،

هویت اجتماعی

استناد: فتحی کوزه گران، شهرام؛ زاهدی، حمید؛ خوروش، مجید؛ و آتشک، سیروان. (۱۴۰۵). تحلیل طبقاتی مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده ی هویت اجتماعی

ورزشکاران معلول. مطالعات جامعه‌شناختی در ورزش، ۱۶(۱)، ۱۳۳-۱۱۶.

<http://doi.org/10.83086/4s.2026.1222204>

© نویسندگان.

ناشر دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان

مقدمه

رفتار انسان به‌عنوان پدیده‌ای پیچیده، بازتابی از شبکه‌علیتی درهم‌تنیده‌ای از عوامل شناختی، اجتماعی و فرهنگی است که شناخت آن برای تأثیرگذاری بر رفتار، به‌ویژه در حوزه‌های حیاتی مانند سلامت و مشارکت اجتماعی، ضرورتی انکارناپذیر دارد (رافعی و همکاران، ۲۰۲۲). این شناخت، به‌ویژه در آموزش بهداشت که محور فعالیت‌های بهداشتی است، نقشی کلیدی ایفا می‌کند؛ زیرا تغییر یا تعدیل رفتارهای موجود و جایگزینی رفتارهای مطلوب جدید، مستلزم درک عمیق عوامل شکل‌دهنده‌ی رفتار و به‌کارگیری مدل‌ها و تئوری‌های علمی است؛ چارچوب‌هایی که می‌توانند به تعیین نیازها، تدوین برنامه‌ها و ارزشیابی اثربخشی آن‌ها کمک شایانی نمایند (صادقی و همکاران، ۲۰۲۲). در این میان، معلولیت به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی، همواره با چالش‌های عمیقی چون تبعیض، طرد اجتماعی، انگ‌زنی و محرومیت در ابعاد مختلف زندگی از جمله تحصیل، اشتغال، بهداشت و ورزش همراه بوده است (زرگران، ۱۴۰۳). این نابرابری‌ها نه تنها دسترسی به فرصت‌ها را محدود می‌کند، بلکه می‌تواند به طرد اجتماعی، کاهش عزت نفس و بحران هویت در افراد دارای معلولیت بینجامد (فهمی و همکاران، ۱۴۰۰).

ورزش و فعالیت‌های بدنی سازمان‌یافته، به‌عنوان یکی از راهکارهای مؤثر ارتقای سلامت روانی و اجتماعی، نقشی تعیین‌کننده در زندگی افراد دارای معلولیت ایفا می‌کند (غانم و همکاران، ۲۰۲۵). مشارکت در این فعالیت‌ها که غالباً در قالب ساختارهای اجتماعی مانند تیم‌های ورزشی شکل می‌گیرد (سعد و همکاران، ۲۰۲۴)، صرفاً به بهبود عملکرد فیزیکی محدود نمی‌شود، بلکه بستری برای شکل‌گیری هویت اجتماعی جدیدی با عنوان «هویت ورزشی» فراهم می‌آورد (صمیمی و همکاران، ۲۰۲۳). نظریه‌ی هویت اجتماعی نیز بیان می‌دارد که احساس تعلق به گروه اجتماعی و پذیرش هویت گروهی می‌تواند منابع انگیزشی، حمایتی و روانی برای فرد فراهم کند (استیونز و همکاران، ۲۰۲۱). هویت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های بنیادین در شکل‌گیری کنش‌های اجتماعی و روانی افراد به‌ویژه در گروه‌های اقلیت و به حاشیه رانده‌شده نظیر ورزشکاران دارای معلولیت است. این مفهوم بر پایه‌ی ادراک فرد از عضویت در یک گروه اجتماعی خاص و معنایی که به این عضویت می‌دهد، شکل می‌گیرد (لوس‌یووا و همکاران، ۲۰۱۸).

ورزش به‌عنوان پدیده‌ای اجتماعی می‌تواند زمینه‌های ادغام و تقویت هویت اجتماعی را برای افراد دارای معلولیت فراهم آورد، اما کیفیت و میزان این اثرگذاری می‌تواند بسته به عوامل بافتی همچون طبقه اجتماعی بسیار متفاوت باشد (علی حسینی و همکاران، ۱۳۹۳). بر اساس نظریه‌ی هویت اجتماعی افراد دارای دو نوع هویت فردی (متکی بر ویژگی‌های شخصی) و هویت اجتماعی (متکی بر عضویت در گروه‌های اجتماعی معنادار) هستند (زمانی و همکاران، ۱۳۹۸). هویت ورزشی، به‌عنوان گونه‌ای بارز از هویت اجتماعی، از طریق همذات‌پنداری فرد با گروه ورزشی و نقش ورزشکار، تعریف می‌شود و بر خودپنداره و ارزیابی فرد از خویش تأثیر عمیقی می‌گذارد (تیووری و همکاران، ۲۰۲۴). این هویت، حس تعلق، دلبستگی، انسجام گروهی و ارزیابی مثبت از خود و گروه را تقویت می‌کند و می‌تواند جایگاه اجتماعی از دست رفته یا تضعیف‌شده ناشی از معلولیت را بازسازی یا احیا نماید (لوس‌یووا و همکاران، ۲۰۱۸).

با این حال، دستیابی به این مزایا و شکل‌گیری هویت ورزشی مثبت، همواره با موانع ساختاری و اجتماعی مواجه است. نظریه‌ی رفتار برنامه‌ریزی شده، چارچوب مناسبی برای تحلیل عوامل شناختی مؤثر بر نیت و رفتارهای مرتبط با مشارکت ورزشی و شکل‌گیری هویت ارائه می‌دهد. این نظریه تأکید می‌کند که قصد رفتاری (مانند تعهد به ورزش) تحت تأثیر سه عامل کلیدی است: ۱. نگرش نسبت به رفتار (باور به پیامدهای مثبت ورزش)، ۲. هنجارهای ذهنی (ادراک فشار اجتماعی برای ورزش کردن)، و ۳. کنترل رفتاری درک‌شده (احساس توانمندی فرد برای غلبه بر موانع و مشارکت در ورزش) (صالحی و همکاران، ۱۴۰۰). برای ورزشکاران معلول، موانعی چون انگ اجتماعی، تبعیض، امکانات فیزیکی غیرقابل دسترس، عدم مشارکت معنادار در تصمیم‌گیری‌ها، و کمبود داده‌ها (یوریو و همکاران، ۲۰۲۲) می‌تواند کنترل رفتاری درک‌شده و نگرش‌ها را به شدت تحت تأثیر قرار دهد. همچنین، دیدگاه‌های «تواناگرایانه» غالب در ساختار ورزش و رسانه‌ها (تیووری و همکاران، ۲۰۲۴) و بازنمایی‌های تحریف‌شده (فین و اینزلیچ، ۲۰۰۵) می‌توانند هنجارهای ذهنی و شکل‌گیری هویت ورزشی مثبت را مختل کنند. این چالش‌ها نشان می‌دهد که صرف دسترسی فیزیکی به ورزش کافی نیست و مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده هویت نیاز به بررسی عمیق‌تری دارند.

اگرچه مطالعاتی به نقش ورزش در بهبود سلامت روانی و اجتماعی معلولان (رلجین، ۲۰۱۹)، ارتباط هویت ورزشی با متغیرهایی مانند تعهد (مرادی و سعادت، ۱۳۹۸)، فرسودگی (سمیع‌نیا و همکاران، ۱۴۰۰)، ترس از شکست (صفائی و همکاران، ۱۴۰۰) و عوامل مؤثر بر مشارکت ورزشی آنان (رمضانی و همکاران، ۱۴۰۱) پرداخته‌اند و پژوهش‌های بین‌المللی نیز بر اهمیت هویت ورزشی (موحدی و همکاران،

(۲۰۱۱) و رهبری هویت اجتماعی (استیون و همکاران، ۲۰۲۱) در ورزش تأکید کرده‌اند، اما خلاً پژوهشی آشکاری در درک چگونگی تعامل سطوح مختلف تحلیل (فردی، گروهی، ساختاری) و مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی (هویت اجتماعی) (در شکل‌دهی و تنظیم هویت اجتماعی ورزشکاران معلول وجود دارد. در چارچوب مطالعات جامعه‌شناختی، ورزش پدیده‌ای اجتماعی است که جامعه را با خود همراه کند و علاوه بر وارد کردن تحولاتی بزرگ بر ساختار جامعه، بر افکار عمومی نیز تأثیر بگذارد. ورزش را می‌توان یکی از فعالیتهای بارز اجتماعی نامید که گاه بنیاد هویت اجتماعی شخص محسوب می‌شود؛ از این رو، ورزش به عنوان آیین اجتماعی، ابعاد و نفوذی باور نکردنی‌ای دارد. از کارکردهای پنهان اجتماعی ورزش می‌توان به ارتباط متقابل و آمیختگی تنگاتنگ آن با نهادهای اصلی و فرعی دیگر اقتصاد، سیاست، خانواده، آموزش و پرورش و مذهب اشاره کرد که این ارتباط در شرایط اجتماعی مطلوب و فرهنگ سالم، موجب بروز کارکردهای مثبت و سودمند می‌شود و در شرایط اجتماعی نامطلوب و فرهنگ نادرست موجب بروز کارکردهای منفی و زیانبار می‌شود (علوی و همکاران، ۱۳۹۹).

در مدل معلولیت اقلیتهای اجتماعی، افراد دارای معلولیت با اکثریت متفاوتند؛ بنابراین تجربه‌ی مشابهی را با سایر گروه‌های اقلیت به اشتراک می‌گذارند. مدل اقلیت اجتماعی بر پیامدهای اجتماعی داشتن موقعیت اقلیت تمرکز می‌کند که اغلب با رفتارهایی مانند تعصب، تبعیض و بیگانگی نشان داده می‌شود. این دیدگاه فرض می‌کند که همه‌ی افراد دارای معلولیت، تجربه‌ی مشترکی از معلول بودن دارند. به عنوان یک ساختار اجتماعی، معلولیت از منظر شرایط یا محدودیت‌های اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد. مدل ساخت اجتماعی معلولیت، جدیدترین چارچوبی است که در آن معلولیت به عنوان ایجاد تفاوت بین افراد قادر و غیرممکن تلقی می‌شود. این تفاوتها طبیعی نیست، بلکه از طریق تعاملات متقابل و با شیوه‌های روزانه یک جامعه توانمند ایجاد می‌شود. هنجارهای مرتبط با توانایی توسط افراد بدون معلولیت ساخته می‌شود و اساساً از وضعیت یک فرد دارای معلولیت به عنوان اعضای یک گروه اقلیت نشأت می‌گیرد. هنگامی که جمعیت توانمند تفاوت ایجاد می‌کند، از آنها برای تقویت وضعیت معلولیت استفاده می‌شود. این دیدگاه‌های اجتماعی شکل گرفته و تثبیت شده در مورد معلولیت، به حفظ باورها و انتظارات در مورد ناتوانی کمک می‌کند. تمرکز توجه بر ساختار شکنی باورها و کلیشه‌های گذشته برای رهایی، توانمندسازی و تقویت رشد و پیشرفت شخصی همه‌ی افراد، بر توانایی و مشارکت تأکید می‌کند.

اهمیت پژوهش حاضر در توجه جامعه‌شناختی به ورزش و نحوه‌ی دستیابی افراد دارای معلولیت به هویت اجتماعی از طریق یافتن هویت ورزشی خود و تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده و در نهایت رسیدن به یک زندگی عادی همانند مردمان بدون معلولیت است. انجام این تحقیق به محققان بعدی این کمک را خواهد کرد که بررسی‌های پیگیرانه‌ای در خصوص جوانب آشکار شده موضوع انجام دهند. انجام این تحقیق از آنجا مهم می‌نماید که برای اجرای کارآمد و اثربخش برنامه‌های مورد نظر در راستای کمک به اجتماعی شدن و یافتن هویت گم‌کرده در معلولین و جانبازان که به واسطه‌ی نقص عضو یا محدودیت حرکتی و ذهنی دچار نوعی خودکم بینی و عزت نفس کم شده‌اند می‌تواند مؤثر باشد؛ زیرا تعداد جمعیت معلول در جهان حدود ۱۰ درصد و تعداد جمعیت معلول و جانباز در کشور ایران بیش از آن برآورد شده است پس می‌تواند با توجه به حجم جمعیتی بسیار، نظرها به آنها معطوف شده و در راستای بازیابی زندگی عادی همچون افراد معمولی و غیرمعلول مورد توجه قرار گیرند. بررسی هم‌زمان این دو نظریه در زمینه‌ی ورزش افراد دارای معلولیت، امکان تحلیل ترکیبی مؤلفه‌های شناختی و اجتماعی مؤثر بر هویت اجتماعی را فراهم می‌سازد؛ به‌ویژه زمانی که این تحلیل با در نظر گرفتن تمایزهای طبقاتی انجام شود که در ادبیات داخلی و خارجی کمتر بدان پرداخته شده است. پژوهش حاضر تلاشی است برای پر کردن این خلأ علمی و کاربردی؛ پس این پژوهش با هدف تحلیل طبقاتی مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده‌ی هویت اجتماعی ورزشکاران معلول طراحی می‌شود. پرسش محوری آن است که چگونه عوامل شناختی فردی (مانند نگرش‌ها، کنترل درک شده بر اساس فرآیندهای گروهی و تعاملی (هم‌ذات‌پنداری، مقایسه‌ی اجتماعی بر اساس نظریه‌ی هویت اجتماعی) و ساختارهای کلان‌تر اجتماعی (نظیر سیاست‌های ورزشی، گفتمان‌های رسانه‌ای، موانع ساختاری) با یکدیگر تعامل کرده و فرآیند شکل‌گیری، تجربه و تنظیم هویت اجتماعی این ورزشکاران را رقم می‌زنند؟ پاسخ به این پرسش نه تنها گامی اساسی در توسعه‌ی دانش بنیادی در حوزه‌ی جامعه‌شناسی ورزش و معلولیت است، بلکه می‌تواند مبنایی علمی برای طراحی مداخلات و سیاست‌گذاری‌های اثربخش‌تر در تسهیل جامعه‌پذیری، توانمندسازی و ارتقای هویت اجتماعی مثبت در این قشر مهم از جامعه، که جمعیت قابل توجهی را در ایران و جهان تشکیل می‌دهند، فراهم آورد.

روش‌شناسی پژوهش

روش این تحقیق تحلیلی از نوع همبستگی بود که با شیوه مدلسازی معادلات ساختاری انجام شد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه ورزشکاران جانباز و معلول استان آذربایجان غربی به تعداد ۷۰۰ نفر تشکیل دادند. از آنجا که در پژوهش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری تعیین حجم نمونه می‌تواند بین ۵ تا ۱۵ مشاهده به ازای هر متغیر اندازه‌گیری شده تعیین شود. با توجه به مدل مفهومی پژوهش ارائه شده، ۴۲ متغیر آشکار (گویه) وجود داشت؛ بنابراین با توجه به این قاعده، حداقل تعداد ۲۱۰ و حداکثر ۶۳۰ نمونه نیاز است. بر این اساس و نیز احتمال ریزش آزمودنی‌ها و تکمیل نشدن تمام سؤالات پرسشنامه‌ها، افزایش دقت و تعمیم‌پذیری نتایج، ۳۰۰ نمونه انتخاب شد که از بین آنها ۲۵ پرسشنامه از تحلیل کنار گذاشته شد و تحلیل داده‌ها بر اساس ۲۷۵ پرسشنامه صورت گرفت. روش نمونه‌گیری، تصادفی طبقه‌ای بود؛ اینگونه که محقق در روزها و زمان‌های متفاوت به باشگاه‌های ورزشی مراجعه نموده و به صورت تصادفی پرسشنامه‌ها را بین ورزشکاران معلول و جانباز توزیع نمود. در این مطالعه برای گردآوری داده‌ها از ابزارهای زیر پرسشنامه هویت اجتماعی صفاری نیا و روشن (۱۳۹۰) و پرسشنامه محقق ساخته تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده بهره گرفته شد. در این مطالعه داده‌های گردآوری شده در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۳۰ و SmartPLS نسخه ۴ در سطح معناداری برابر با ۰/۰۵ تحلیل شد.

یافته‌های پژوهش

اطلاعات جمعیت‌شناختی پاسخگویان در جدول ۱ مشاهده می‌شود به طوری که بیشترین فراوانی جنسیت مربوط به ورزشکاران مرد بود، همچنین، بیشترین درصد سن، مربوط به بازه سنی ۴۵ تا ۵۰ سال بودند.

جدول ۱: مقایسه توزیع فراوانی و درصد مشخصات جمعیت‌شناختی ورزشکاران معلول

متغیر	مقوله	فراوانی	درصد	متغیر	مقوله	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۱۷	۷۸/۹	وضعیت تأهل	متأهل	۲۱۱	۷۶/۷
	زن	۵۸	۲۱/۱		مجرد	۶۴	۲۳/۳
مدت زمان معلولیت	کمتر از ۵ سال	۹	۳/۳	وضعیت اشتغال	شاغل	۱۳۵	۴۹/۱
	۵-۱۰ سال	۱۸	۶/۵		غیرشاغل	۱۴۰	۵۰/۹
	۱۰-۱۵ سال	۴۲	۱۵/۳	پایگاه اقتصادی-اجتماعی	پایین	۹۶	۳۴/۹
	۱۵-۲۰ سال	۶۴	۲۳/۳		متوسط	۱۰۵	۳۸/۲
	بیش از ۲۰ سال	۱۴۲	۵۱/۶		بالا	۷۴	۲۶/۹

یکی از مهمترین فرضیات در تحلیل‌های آماری، اطمینان از نرمال بودن داده‌ها قبل از تحلیل است.

جدول ۲: خلاصه نتایج تحلیل آمار تک متغیری و چند متغیری برای متغیرهای پیوسته

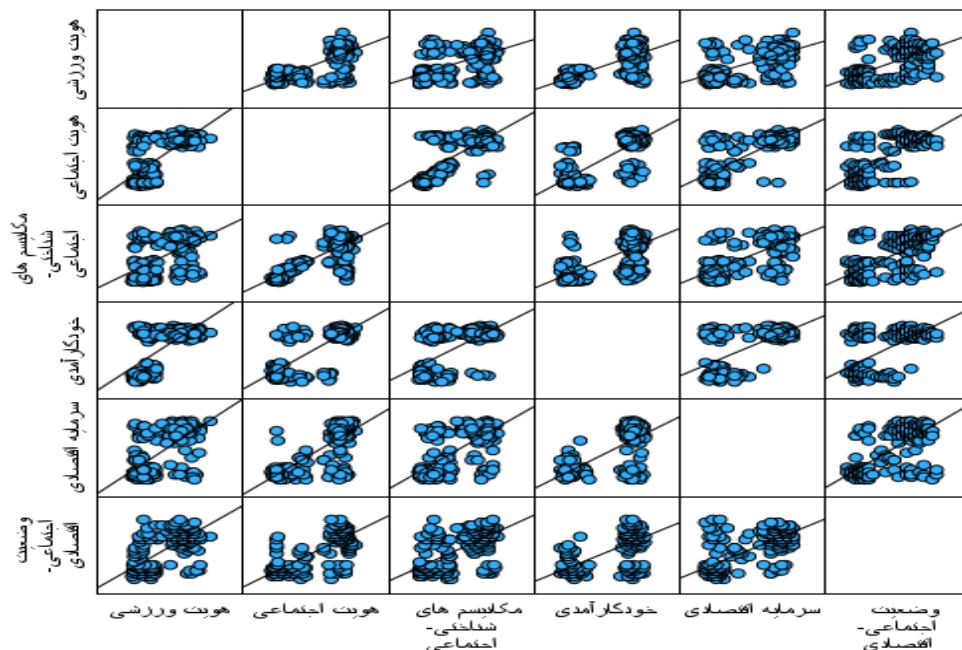
متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
کنترل	۲۷۵	۸/۸۲	۴/۷۸	۰/۹۳۲	-۰/۷۶۲
برنامه‌ریزی	۲۷۵	۱۰/۱۳	۵/۴۴	۰/۵۳۴	-۱/۵۰۳
قصد	۲۷۵	۷/۱۷	۳/۸۰	۰/۷۲۹	-۱/۰۹۵
هنجار ذهنی	۲۷۵	۱۲/۴۴	۶/۶۹	۰/۶۴۵	-۱/۳۸۷
نگرش	۲۷۵	۱۴/۵۸	۸/۰۳	۰/۶۳۶	-۱/۴۰۲
هویت اجتماعی	۲۷۵	۴۶/۰۶	۲۳/۸۲	۰/۸۱۳	-۱/۲۸۲
چندمتغیره (ضریب ماردیا)	-	-	-	-	۱۱/۲۴۰

با توجه به یافته‌های جدول ۲، چون مقدار این ضریب برای کجی بین (۱ و -۱) و برای کشیدگی بین (۵ و -۵) قرار گرفته؛ بنابراین شرایط نرمالیتی تک متغیری داده‌ها برقرار است ولی چون ضریب ماردیا بیش از ۲/۵۸ است؛ می‌توان استنباط کرد که پیش‌فرض نرمال بودن چند متغیره برقرار نیست و باید از روش خودگردان سازی ۱ بهره گرفت (قاسمی، ۱۳۹۸). برای پیش‌فرض همبستگی متغیرهای تحقیق، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج این بررسی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش (n=۲۷۵)

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱. کنترل	۱					
۲. برنامه‌ریزی	۰/۵۶۹**	۱				
۳. قصد	۰/۵۱۳**	۰/۴۵۵**	۱			
۴. هنجار ذهنی	۰/۵۳۹**	۰/۳۹۶**	۰/۵۸۹**	۱		
۵. نگرش	۰/۵۳۱**	۰/۴۰۳**	۰/۵۵۷**	۰/۵۰۹**	۱	
۶. هویت اجتماعی	۰/۶۳۶**	۰/۴۹۶**	۰/۶۹۳**	۰/۶۴۰**	۰/۶۴۸**	۱

همان‌طور که در جدول ۳ دیده می‌شود، بین تمام متغیرهای پیش‌بین با متغیر ملاک همبستگی معناداری وجود داشت ($P < ۰/۰۰۱$)؛ بنابراین با داشتن همبستگی بین متغیرهای مستقل با وابسته شرایط برای انجام تحلیل مدلسازی معادلات ساختاری مهیا بود. در این مرحله قبل از سنجش فرضیه‌ها، ابتدا به بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری و مدل ساختاری پژوهش در سه نوع پایگاه اقتصادی اجتماعی (ضعیف، متوسط و بالا) پرداخته شده است. مدل اندازه‌گیری یا بخش تحلیل عاملی تأییدی، برای پاسخ به سؤالات مربوط به اعتبار و پایایی اندازه‌گیری، نحوه اندازه‌گیری متغیرهای پنهان یا زیرساختارها را در قالب متغیرهای قابل مشاهده‌تر تعیین می‌کند. آزمون مدل اندازه‌گیری شامل بررسی پایایی (همسانی درونی) و روایی (روایی واگرا و همگرا) ابزارهای تحقیق است. در این قسمت الگوی اندازه‌گیری را تست می‌کنیم و سپس الگوی ساختاری را تست می‌کنیم. فرنل و لاکر (۱۹۸۱) برای ارزیابی پایایی سازه‌ها سه معیار را پیشنهاد می‌کنند که عبارتند از: ۱- پایایی هر آیت، ۲- پایایی ترکیبی هر سازه و ۳- میانگین واریانس AVE استخراج شده.

نمودار ۱: نمودار پراکنش بررسی رابطه بین متغیرهای پژوهش

تحلیل‌های چند متغیره (و همبستگی دومتغیره) بر این فرض استوارند که رابطه بین متغیر مستقل و وابسته خطی است. یکی از روش‌های پرکاربرد برای بررسی خطی بودن رابطه، استفاده از نمودار پراکنش ۱ است. نمودار پراکنش، روشی مفید برای ترسیم ارتباط بین داده‌هاست. این نمودار، نوع و جهت رابطه را به طور بصری ارائه می‌دهد و می‌توان با مشاهده نمودار از نوع رابطه بین دو متغیر و جهت (خطی یا غیرخطی و مثبت یا منفی) و شدت رابطه آگاهی تقریبی یافت. همان‌طور که در نمودار بالا قابل مشاهده است، رابطه بین متغیرهای مورد بررسی خطی است.

برای بررسی اعتبار یا اعتبار واگرا سازه‌ها، از دو معیار فورنل و لاکر و HTMT استفاده شد. جدول ۵ نیز نتایج معیار روایی واگرا (معیار فورنل و لاکر) را گزارش می‌کند.

جدول ۴: معیار فورنل و لارکر برای روایی واگرایی متغیرهای پژوهش

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
					۰/۹۳۰	۱. کنترل
				۰/۹۳۸	۰/۴۳۶	۲. برنامه‌ریزی
			۰/۹۲۱	۰/۳۴۱	۰/۵۳۴	۳. قصد
		۰/۹۲۷	۰/۵۹۰	۰/۳۱۵	۰/۵۶۸	۴. هنجارذهنی
	۰/۹۲۰	۰/۵۵۱	۰/۵۵۰	۰/۲۹۴	۰/۵۴۴	۵. نگرش
۰/۸۹۶	۰/۶۳۵	۰/۶۱۷	۰/۶۳۵	۰/۳۴۶	۰/۶۵۱	۶. هویت اجتماعی
					۰/۹۳۰	۱. کنترل
				۰/۸۹۸	۰/۷۷۴	۲. برنامه‌ریزی
			۰/۸۷۹	۰/۵۲۷	۰/۵۱۶	۳. قصد
		۰/۹۲۴	۰/۶۷۶	۰/۴۲۸	۰/۵۲۷	۴. هنجارذهنی
	۰/۹۳۳	۰/۵۴۰	۰/۶۳۰	۰/۴۶۵	۰/۵۱۷	۵. نگرش
۰/۸۹۸	۰/۶۸۴	۰/۶۷۵	۰/۷۷۳	۰/۵۵۷	۰/۶۵۹	۶. هویت اجتماعی
					۰/۹۰۹	۱. کنترل
				۰/۹۳۰	۰/۵۵۹	۲. برنامه‌ریزی
			۰/۹۳۶	۰/۴۶۴	۰/۵۸۹	۳. قصد
		۰/۹۲۴	۰/۴۹۹	۰/۴۶۹	۰/۵۶۵	۴. هنجارذهنی
	۰/۹۱۹	۰/۴۰۳	۰/۴۵۹	۰/۴۲۸	۰/۶۱۶	۵. نگرش
۰/۸۸۵	۰/۶۴۴	۰/۶۵۰	۰/۷۱۹	۰/۶۶۴	۰/۵۹۷	۶. هویت اجتماعی

با توجه به جدول ۴ جذر میانگین واریانس استخراج شده تمامی متغیرهای پژوهش در هر سه طبقه اقتصادی-اجتماعی بیشتر از همبستگی آن‌ها با متغیرهای دیگر است (داوری و رضاده، ۱۳۹۵)؛ بنابراین ملاک اول بررسی روایی واگرا متغیرهای پژوهش برقرار است. محاسبه ضریب HTMT از نظر هینسلر و همکاران (۲۰۱۵) مطمئن‌ترین راه اظهار نظر درباره روایی واگراست و بر مبنای روش شبیه سازی مونت کارلو پایه‌گذاری شده است. در صورتی که این ضریب زیر ۰/۹۰ باشد، روایی واگرا بین دو سازه انعکاسی وجود دارد. جدول ۶ نیز نتایج معیار روایی دوم واگرا (معیار HTMT) را گزارش می‌کند.

جدول ۵: ضرایب HTMT در ارزیابی روایی واگرایی متغیرهای پژوهش

۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۱. کنترل
					۰/۴۵۱	۲. برنامه‌ریزی
				۰/۳۵۹	۰/۵۷۴	۳. قصد
			۰/۶۲۳	۰/۳۱۸	۰/۵۸۸	۴. هنجارذهنی
		۰/۵۶۵	۰/۵۸۶	۰/۳۰۱	۰/۵۶۵	۵. نگرش
	۰/۶۴۸	۰/۶۲۵	۰/۶۶۹	۰/۳۴۷	۰/۶۶۹	۶. هویت اجتماعی
						۱. کنترل
					۰/۸۰۵	۲. برنامه‌ریزی
				۰/۵۹۱	۰/۵۶۰	۳. قصد
			۰/۷۳۲	۰/۴۲۸	۰/۵۴۸	۴. هنجارذهنی
		۰/۵۵۶	۰/۶۷۹	۰/۴۷۱	۰/۵۳۷	۵. نگرش
۰/۶۹۶	۰/۶۸۶	۰/۸۲۷	۰/۵۵۹	۰/۶۷۹	۰/۶۷۹	۶. هویت اجتماعی

طبقه بالا	۱. کنترل				
۲. برنامه‌ریزی	۰/۵۹۸				
۳. قصد	۰/۶۳۲	۰/۴۹۲			
۴. هنجارذهنی	۰/۵۹۶	۰/۴۸۸	۰/۵۲۷		
۵. نگرش	۰/۶۵۰	۰/۴۴۵	۰/۴۸۵	۰/۴۱۹	
۶. هویت اجتماعی	۰/۶۱۸	۰/۶۸۲	۰/۷۴۶	۰/۶۶۶	۰/۶۶۰

همچنین مطابق داده‌های جدول ۵ در خصوص معیار HTMT مشاهده می‌شود که تمام ضرایب از ۰/۹۰ کمترند بنابراین معیار دوم روایی و اگرایی متغیرهای تحقیق نیز رعایت شده است.

جدول ۶. نتایج برازش کلی مدل به تفکیک طبقات

طبقات	متغیرها	R ²	Q ²	مقادیر اشتراکی	SRMR	GOF
طبقه پایین	۱. کنترل	-	-	۰/۸۶۴	۰/۰۵۴	۰/۷۰۵
	۲. برنامه‌ریزی	-	-	۰/۸۸۱		
	۳. قصد	-	-	۰/۸۴۹		
	۴. هنجارذهنی	-	-	۰/۸۵۸		
	۵. نگرش	-	-	۰/۸۴۶		
	۶. هویت اجتماعی	۰/۵۸۵	۰/۴۸۱	۰/۸۰۳		
طبقه متوسط	۱. کنترل	-	-	۰/۸۶۵	۰/۰۶۲	۰/۷۷۲
	۲. برنامه‌ریزی	-	-	۰/۸۰۷		
	۳. قصد	-	-	۰/۷۷۳		
	۴. هنجارذهنی	-	-	۰/۸۵۴		
	۵. نگرش	-	-	۰/۸۷۰		
	۶. هویت اجتماعی	۰/۷۱۹	۰/۵۷۳	۰/۸۰۷		
طبقه بالا	۱. کنترل	-	-	۰/۸۲۶	۰/۰۴۷	۰/۷۹۷
	۲. برنامه‌ریزی	-	-	۰/۸۶۴		
	۳. قصد	-	-	۰/۸۷۶		
	۴. هنجارذهنی	-	-	۰/۸۵۳		
	۵. نگرش	-	-	۰/۸۴۵		
	۶. هویت اجتماعی	۰/۷۵۵	۰/۵۹۵	۰/۷۸۲		

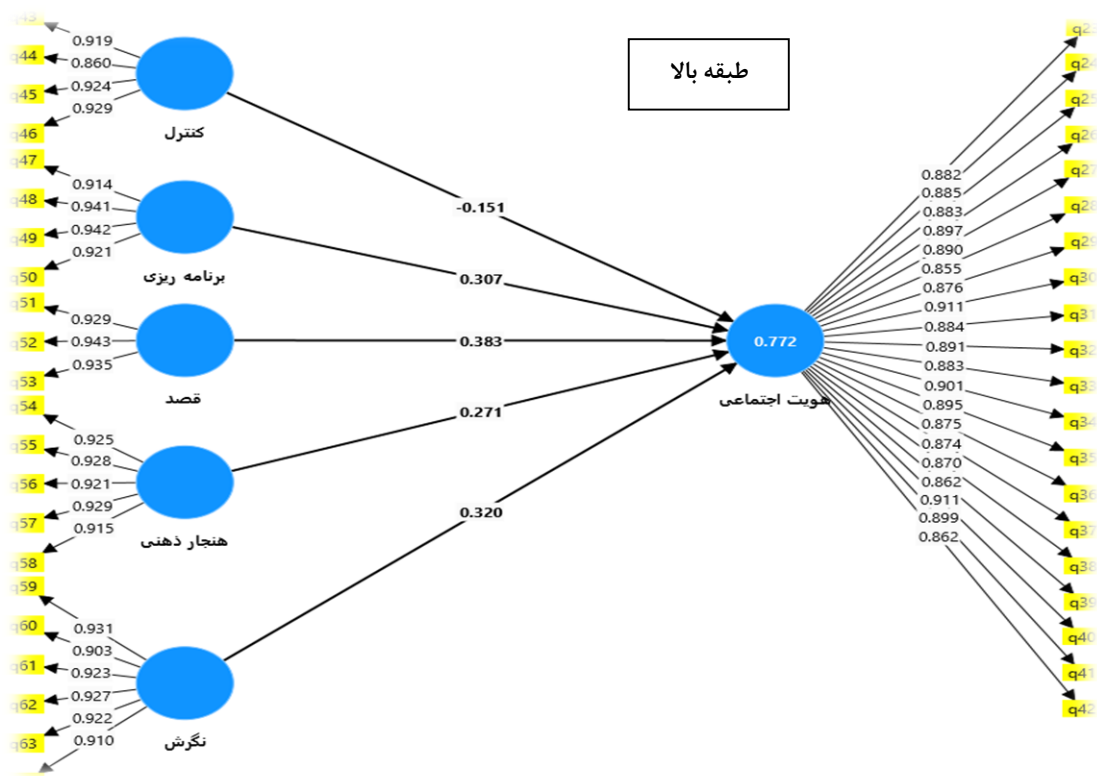
جدول ۷: نتایج فرضیه‌های مستقیم

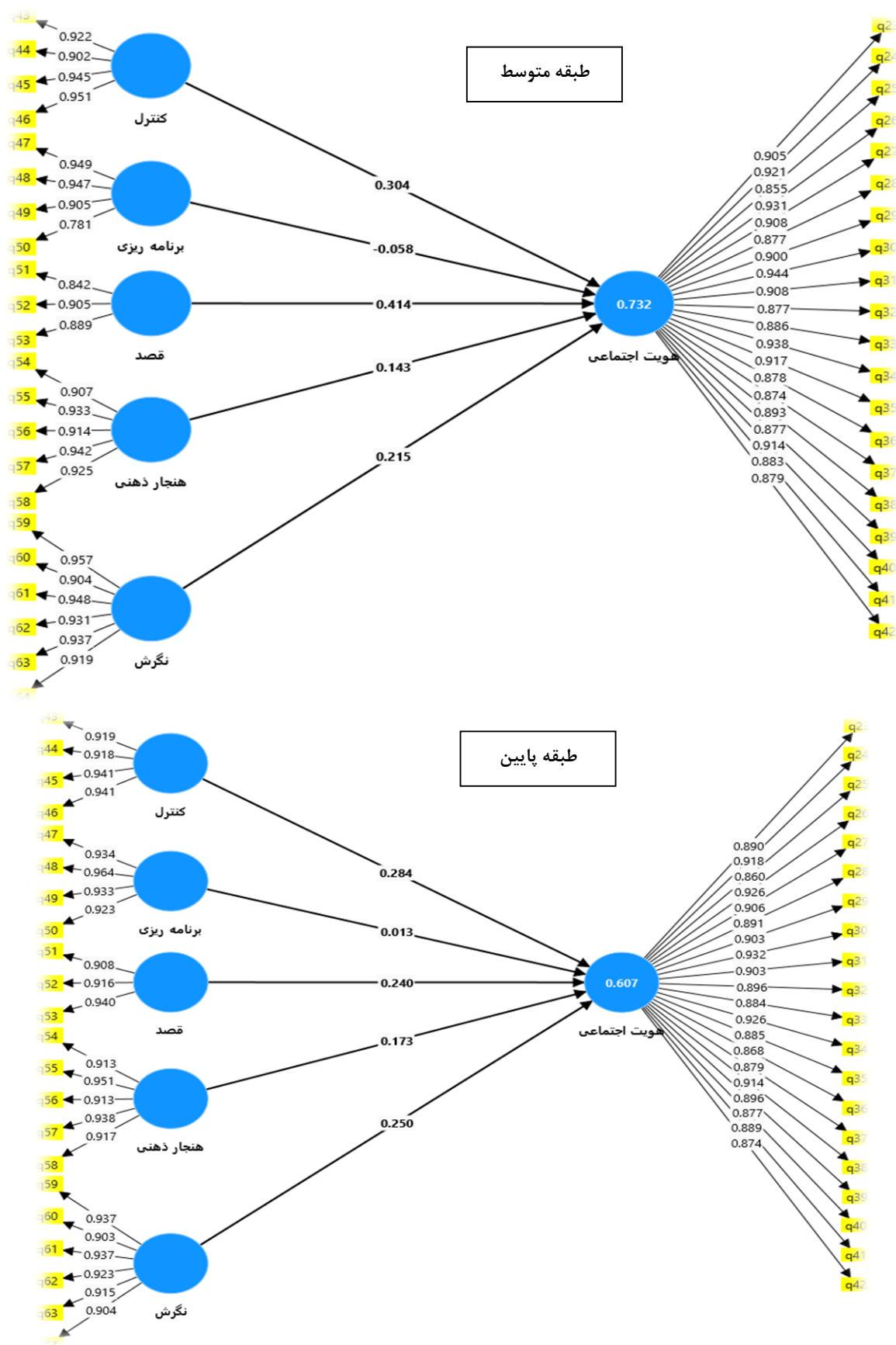
طبقات	مسیرها	ضریب مسیر	آماره تی	سطح معناداری
طبقه پایین	برنامه‌ریزی -> هویت اجتماعی	۰/۰۱۳	۰/۲۵۸	۰/۷۹۷
	قصد -> هویت اجتماعی	۰/۲۴۰	۲/۵۷	۰/۰۱۰
	نگرش -> هویت اجتماعی	۰/۲۵۰	۲/۷۲	۰/۰۰۶
	هنجارذهنی -> هویت اجتماعی	۰/۱۷۳	۱/۸۲	۰/۰۶۸
	کنترل -> هویت اجتماعی	۰/۲۸۴	۲/۶۸	۰/۰۰۷
طبقه متوسط	برنامه‌ریزی -> هویت اجتماعی	-۰/۰۵۸	۰/۸۴۰	۰/۴۰۱
	قصد -> هویت اجتماعی	۰/۴۱۴	۵/۱۴	<۰/۰۰۱
	نگرش -> هویت اجتماعی	۰/۲۱۵	۲/۷۵	۰/۰۰۶
	هنجارذهنی -> هویت اجتماعی	۰/۱۴۳	۱/۹۸	۰/۰۴۷
	کنترل -> هویت اجتماعی	۰/۳۰۴	۳/۴۳	<۰/۰۰۱
	برنامه‌ریزی -> هویت اجتماعی	۰/۳۰۷	۵/۱۵	<۰/۰۰۱

طبقه بالا	قصد -> هویت اجتماعی	۰/۳۸۳	۵/۷۳	<۰/۰۰۱
	نگرش -> هویت اجتماعی	۰/۳۲۰	۵/۳۷	<۰/۰۰۱
	هنجارذهنی -> هویت اجتماعی	۰/۲۷۱	۵/۰۹	<۰/۰۰۱
	کنترل -> هویت اجتماعی	-۰/۱۵۱	۱/۳۹	۰/۱۶۴

بر اساس یافته‌های جدول فوق مشاهده می‌شود که در طبقه اقتصادی اجتماعی پایین، ضریب تأثیر مؤلفه‌های قصد، نگرش و کنترل بر هویت اجتماعی ورزشکاران معلول معنادار است؛ درحالی که ضریب تأثیر مؤلفه‌های برنامه‌ریزی و هنجار ذهنی در این طبقه بر هویت اجتماعی معنادار نیست. همچنین، در طبقه اقتصادی اجتماعی متوسط، ضریب تأثیر مؤلفه‌های قصد، نگرش، هنجارذهنی و کنترل بر هویت اجتماعی ورزشکاران معلول معنادار است؛ درحالی که ضریب تأثیر مؤلفه برنامه‌ریزی در این طبقه بر هویت اجتماعی معنادار نیست. سرانجام اینکه، در طبقه اقتصادی اجتماعی بالا، ضریب تأثیر مؤلفه‌های برنامه‌ریزی، قصد، نگرش و هنجارذهنی بر هویت اجتماعی ورزشکاران معلول معنادار است؛ درحالی که ضریب تأثیر مؤلفه کنترل در این طبقه بر هویت اجتماعی معنادار نیست. نتایج نشان داد که در مقایسه بین طبقات اجتماعی-اقتصادی بالا و متوسط، تنها اثر دو مؤلفه «برنامه‌ریزی» و «کنترل» بر هویت اجتماعی ورزشکاران معلول از نظر آماری معنادار بود. برای مؤلفه «برنامه‌ریزی»، ضریب مسیر در طبقه بالا به‌طور معناداری بیش از طبقه متوسط بود که نشان‌دهنده تأثیر مثبت و قوی‌تر برنامه‌ریزی در شکل‌گیری هویت اجتماعی در طبقه بالاست. در مقابل، برای مؤلفه «کنترل»، ضریب مسیر در طبقه متوسط، بیش از طبقه بالا بود که بیانگر نقش قوی‌تر ادراک کنترل در طبقه متوسط در مقایسه با طبقه بالاست. تأثیر سایر مؤلفه‌های تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده (نگرش، هنجار ذهنی و قصد رفتاری) در این مقایسه معنادار نبود ($P > 0.05$).

مقادیر مثبت ضریب Q2 نشانگر توانایی پیش‌بینی مدل است. با توجه به مقادیر به دست آمده برای آزمون نیکویی برازش طبقات پایین، متوسط و بالا به میزان ۰/۷۷ و ۰/۸۰، برازش بسیار مطلوب مدل کلی در هر سه طبقه تأیید می‌شود. افزون بر این، میانگین مربعات ریشه استاندارد شده (SRMR) طبقات پایین، متوسط و بالا به ترتیب برابر با ۰/۰۵۴، ۰/۰۶۲ و ۰/۰۴۷ نشان‌دهنده برازش خوب مدل با داده‌ها است؛ زیرا مقادیر کمتر از ۰/۰۸ معمولاً یک برازش مطلوب در نظر گرفته می‌شوند. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مدل SEM نمایش مناسبی از داده‌ها بوده و سازه‌های نهفته به خوبی تعریف شده و به درستی اندازه‌گیری شده‌اند.

شکل (۱) اندازه‌گیری مدل کلی در حالت استاندارد به تفکیک طبقات

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه می‌شوند که اگر این مقدار، بیش از ۰/۴ باشد مؤید این مطلب است که ضریب همبستگی از متغیرهای صریح توانایی لازم برای تخمین متغیر پنهان مربوط به خود را دارند؛ بنابراین نشان می‌دهد که اعتبار سازه مدل پذیرفته شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش، مبتنی بر تحلیل چندگروهی نشان‌دهنده تأثیر تفکیک‌شده طبقاتی مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی تنظیم‌کننده هویت اجتماعی ورزشکاران معلول است، به گونه‌ای که، در طبقه اجتماعی پایین، تنها مؤلفه برنامه‌ریزی رفتاری تأثیر معناداری بر شکل‌گیری هویت اجتماعی دارد. این یافته مؤید آن است که ورزشکاران معلول این طبقه، تحت فشار موانع ساختاری فزاینده‌تر (امکانات محدود، حمایت نهادی ناکافی، چالش‌های معیشتی)، نیازمند برنامه‌ریزی عینی و عملیاتی دقیق‌تر برای غلبه بر موانع و تثبیت هویت ورزشی-اجتماعی خویشند. در تبیین این یافته می‌توان گفت که در طبقه پایین، تأثیر مثبت برنامه‌ریزی بر هویت اجتماعی، نشان‌دهنده آن است که در شرایط منابع محدود، افراد برای ارتقاء هویت اجتماعی خود به مهارت‌های هدف‌گذاری و برنامه‌ریزی شخصی متکی می‌شوند. این نکته با یافته‌های مرادی و سعادت (۱۳۹۸) همخوانی دارد که ورزش را تسهیلگر ارتقاء هویت اجتماعی در معلولان می‌دانند. ناکامی مؤلفه‌های شناختی نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده (قصد، نگرش، هنجار ذهنی، کنترل رفتاری درک‌شده) در اثرگذاری، نشان‌دهنده غلبه ساختارهای محدودکننده کلان بر عوامل فردی در این طبقه است. این امر همسو با مدل ساخت اجتماعی معلولیت است که بر نقش تعیین‌کننده موانع محیطی و نابرابری‌های سیستماتیک در تجربه معلولیت تأکید دارد (موحدی و همکاران، ۲۰۲۰).

در طبقه اجتماعی متوسط، مؤلفه‌های برنامه‌ریزی، قصد رفتاری و کنترل رفتاری درک‌شده بر هویت اجتماعی تأثیر معنادار دارند که نشان می‌دهد که ورزشکاران معلول این طبقه، با برخورداری از منابع نسبی (دسترسی بهتر به امکانات، شبکه‌های حمایتی، سرمایه فرهنگی)، قادرند از ظرفیت‌های شناختی-عمدتاً مرتبط با خودکارآمدی (کنترل درک‌شده) و تعهد هدفمند (قصد)- برای شکل‌دهی هویت اجتماعی استفاده کنند. برنامه‌ریزی همچنان به عنوان عاملی کلیدی عمل می‌کند، اما در تعامل با نیت و ادراک کنترل فردی. این الگو با کانون‌های اصلی تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده همخوانی دارد که قصد و کنترل درک‌شده را پیش‌نیازهای اصلی رفتار می‌داند (هاگر و همکاران، ۲۰۲۲). در راستای تبیین این یافته می‌توان گفت که در طبقه متوسط، نقش مکمل کنترل رفتاری و قصد رفتاری در کنار برنامه‌ریزی نشان‌دهنده رشد سیستم‌های خودتنظیمی شناختی است که با افزایش منابع اجتماعی و حمایتی فعال می‌شوند. این امر با مبانی نظری یافته‌های مرادزاده و همکاران (۱۴۰۱) همسوست. عدم معناداری نگرش و هنجار ذهنی، احتمالاً نشان‌دهنده استقلال نسبی این افراد از فشارهای هنجاری مستقیم یا تغییرپذیری کمتر نگرش‌های کلی در این زمینه است.

همچنین، در طبقه اجتماعی بالا، هیچ یک از مؤلفه‌های مورد بررسی تأثیر معناداری بر هویت اجتماعی نداشتند. این یافته حاکی از آن است که شکل‌گیری و تثبیت هویت اجتماعی ورزشکاران معلول در این طبقه، احتمالاً تحت تأثیر عوامل فراتر از مکانیسم‌های شناختی-اجتماعی مذکور (مانند سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی انباشته، شبکه‌های نخبگی، یا هویت‌های اجتماعی از پیش تثبیت‌شده) قرار دارد. امتیاز طبقاتی ممکن است موانع مرتبط با معلولیت را تخفیف دهد یا مسیرهای جایگزین (غیروابسته به ورزش) برای کسب هویت اجتماعی معتبر فراهم کند که تبیین آن مستلزم چارچوب‌هایی مانند نظریه سرمایه بورديو است. در راستای تبیین این نتیجه می‌توان گفت که در طبقه بالا، معنادار نبودن اثر مؤلفه‌های شناختی-اجتماعی بر هویت اجتماعی می‌تواند از تثبیت هویت اجتماعی در این قشر نشأت گیرد. به عبارت دیگر، در این طبقه، منابع ساختاری دیگری مانند موقعیت اقتصادی، تحصیلی و حرفه‌ای به شکل‌گیری هویت کمک کرده و نقش رفتارهای هدفمند کاهش یافته است. همسو با این تفسیر، تحقیقات نشان می‌دهند که افراد دارای معلولیت از طبقات مرفه، اغلب بهتر می‌توانند انگ اجتماعی را خنثی و هویت مطلوب خود را بازتعریف کنند (کامبریدو و پاتسانتارس، ۲۰۱۹).

در یک جمع‌بندی نظری می‌توان گفت، این پژوهش مؤید تکرر تجربه معلولیت و نقش تعیین‌کننده طبقه اجتماعی در نحوه تعامل افراد با سازوکارهای شناختی-اجتماعی (به‌ویژه مبتنی بر نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده) برای شکل‌دهی هویت اجتماعی از طریق ورزش است، به گونه‌ای که در طبقات اجتماعی-اقتصادی پایین، محدودیت‌های ساختاری چنان غالبند که تنها برنامه‌ریزی عملیاتی دقیق می‌تواند راهگشا باشد، در حالی که عوامل شناختی فردی اثرگذاری خود را از دست می‌دهند (مک بین و همکاران، ۲۰۲۲؛ شاپیرو و همکاران، ۲۰۱۲). در طبقات اجتماعی-اقتصادی متوسط، تعامل عوامل شناختی فردی (قصد، کنترل درک‌شده) و برنامه‌ریزی عملی، کلید شکل‌دهی هویت اجتماعی است که با کانون‌های نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده همخوانی دارد (هاگر و همکاران، ۲۰۲۲).

از سوی دیگر در طبقات اجتماعی-اقتصادی بالا، سرمایه‌های طبقاتی ممکن است مسیرهای شکل‌دهی هویت اجتماعی را مستقل از فرآیندهای شناختی-عملیاتی مورد بررسی در این مطالعه هموار کند (کامبریدو و پاتسانتارس، ۲۰۱۹). همچنین، ناکامی هنجار ذهنی در اثرگذاری در هر سه طبقه، نشان می‌دهد که فشار اجتماعی ادراک‌شده برای ورزش کردن، نقش کم‌رنگی در شکل‌دهی هویت اجتماعی ورزشکاران معلول دارد. این امر ممکن است بازتاب استقلال بیشتر این افراد در تعریف هویت ورزشی خود یا ضعف شبکه‌های هنجارساز حمایتگر در محیط‌های ورزشی معلولان باشد.

هر پژوهشی با محدودیت‌هایی مواجه است. این مطالعه تنها بر مؤلفه‌های منتخب نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده و برنامه‌ریزی متمرکز بود. عوامل دیگری مانند حمایت اجتماعی، کیفیت مربیگری، تجربیات تبعیض، یا هویت‌های متقاطع (معلولیت و طبقه) ممکن است نقش مهمی داشته باشند که بررسی نشدند. تعریف عملیاتی و سنجش طبقه اجتماعی (مثلاً بر اساس درآمد، تحصیلات، شغل) همواره چالش‌برانگیز است و ممکن است ابعاد مهمی از موقعیت اجتماعی را نادیده گرفته باشد. داده‌های مقطعی امکان استنباط علیت یا ردیابی تحول هویت اجتماعی و مکانیسم‌های آن را در طول زمان فراهم نمی‌کنند. همچنین، یکی دیگر از محدودیت‌ها را می‌توان فقدان متغیرهای واسطه‌ای/تعدیل‌گر در نظر گرفت؛ زیرا پژوهش حاضر رابطه‌ی مستقیم را بررسی کرد. متغیرهای واسطه‌ای (مثلاً عزت نفس، انسجام گروهی) یا تعدیل‌گر (مثلاً نوع و شدت معلولیت، مدت ورزش) می‌توانند این روابط را تحت تأثیر قرار دهند. جامعه آماری این پژوهش محدود به ورزشکاران معلول بود بنابراین تعمیم نتایج آن به سایر گروه‌های جمعیتی دارای محدودیت است.

خودکارآمدی یکی از مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر هویت اجتماعی ورزشکاران جانباز و معلول است. خودکارآمدی بالا موجب می‌شود فرد توانایی‌های خود را باور کرده و در محیط‌های ورزشی و اجتماعی با اعتماد به نفس بیشتری حضور یابد. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود مربیان و مسئولان ورزشی با برگزاری دوره‌های آموزشی، جلسات مشاوره روان‌شناختی و تمرینات تقویت‌کننده اعتماد به نفس، زمینه افزایش خودکارآمدی این ورزشکاران را فراهم کنند. همچنین ارائه بازخوردهای مثبت و تشویق در زمان مناسب می‌تواند نقش مؤثری در این فرآیند ایفا کند. حمایت اجتماعی از طرف خانواده، دوستان، هم‌تیمی‌ها و نهادهای ورزشی تأثیر بسزایی بر هویت اجتماعی ورزشکاران دارد. ایجاد انجمن‌های حمایتی، برگزاری گردهمایی‌های مشترک و تشکیل گروه‌های همیاری می‌تواند احساس تعلق اجتماعی و انسجام گروهی را افزایش دهد. همچنین توصیه می‌شود سازمان‌های مرتبط با ورزش معلولان برای گسترش خدمات حمایتی و ایجاد ارتباط مؤثر میان ورزشکاران و جامعه تلاش کنند. بر اساس نتایج تحقیق، ارزش‌های اخلاقی از عوامل کلیدی در تقویت انسجام و هویت اجتماعی به شمار می‌روند. پیشنهاد می‌شود آموزش‌های اخلاقی از طریق کارگاه‌های تخصصی، سخنرانی‌ها و برنامه‌های فرهنگی به طور مستمر در محیط‌های ورزشی اجرا شود. این آموزش‌ها می‌تواند به شکل‌گیری فرهنگ احترام، همکاری و رعایت اصول اخلاقی در میان ورزشکاران کمک کند و در نهایت موجب افزایش پذیرش اجتماعی و تقویت هویت جمعی آن‌ها گردد.

تفاوت‌های مشاهده‌شده میان طبقات اجتماعی نشان می‌دهد که ورزشکاران طبقات پایین‌تر به دلیل کمبود منابع و امکانات، با چالش‌های بیشتری روبه‌رویند. پیشنهاد می‌شود مسئولان ورزشی و نهادهای مرتبط با ورزش معلولان با تخصیص بودجه‌های حمایتی و تأمین تجهیزات مناسب، شرایط برابر و عادلانه‌ای برای همه ورزشکاران فراهم کنند. این اقدام می‌تواند به ارتقای عملکرد ورزشی و در نتیجه تقویت هویت اجتماعی این گروه کمک کند. تعاملات مثبت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های مهم در شکل‌گیری هویت اجتماعی است. توصیه می‌شود برنامه‌هایی برای افزایش فرصت‌های تعامل، از جمله برگزاری اردوهای مشترک، مسابقات بین‌استانی و فعالیت‌های گروهی طراحی شود. این رویدادها باعث افزایش ارتباط بین ورزشکاران و تقویت احساس تعلق به گروه خواهد شد و در نهایت نقش مثبتی در ارتقای هویت اجتماعی آنان ایفا می‌کند.

تحلیل داده‌ها نشان داد که ورزشکارانی که احساس کنترل بیشتری بر رفتارها و شرایط محیطی خود دارند، از هویت اجتماعی قوی‌تری برخوردارند. برای ارتقای این عامل، پیشنهاد می‌شود مربیان و مسئولان ورزشی نقش فعال‌تری به ورزشکاران در تصمیم‌گیری‌های تیمی بدهند و به آنان فرصت ابراز وجود بدهند. فراهم‌سازی محیطی که ورزشکاران احساس کنند نقش مؤثری در روند فعالیت‌ها دارند، می‌تواند به افزایش انگیزه و تعلق اجتماعی کمک کند. سیاست‌گذاران ورزشی باید در طراحی برنامه‌ها و سیاست‌های حمایتی، تفاوت‌های طبقاتی ورزشکاران را در نظر بگیرند. ایجاد فرصت‌های برابر، توزیع عادلانه منابع و رفع موانع ساختاری می‌تواند به کاهش شکاف طبقاتی کمک کند. این امر نه تنها موجب بهبود شرایط ورزشکاران در طبقات پایین‌تر می‌شود بلکه به ایجاد احساس عدالت اجتماعی و در نتیجه تقویت هویت گروهی آنان نیز کمک خواهد کرد. با توجه به اینکه هویت اجتماعی تحت تأثیر تعامل عوامل روانی و اجتماعی است، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های توانمندسازی روانی و اجتماعی به صورت یکپارچه اجرا شود. این برنامه‌ها می‌تواند شامل جلسات مشاوره، فعالیت‌های

گروهی، آموزش مهارت‌های زندگی و ایجاد فرصت‌های اجتماعی باشد. اجرای چنین برنامه‌هایی علاوه بر تقویت توانمندی‌های فردی، موجب ارتقای جایگاه اجتماعی ورزشکاران نیز خواهد شد.

به طور کلی می‌توان اذعان نمود هویت اجتماعی ورزشکاران جانباز و معلول تحت تأثیر مجموعه‌ای از مکانیزم‌های شناختی-اجتماعی قرار دارد که شامل خودکارآمدی، نگرش‌های مثبت، کنترل رفتاری ادراک‌شده و ارزش‌های اخلاقی است. تحلیل داده‌های به دست آمده از مدل‌های آماری نشان داد که این عوامل نه تنها به صورت مستقل، بلکه در تعامل با یکدیگر بر شکل‌گیری و تقویت هویت اجتماعی تأثیرگذارند؛ به‌ویژه، متغیر خودکارآمدی نقش محوری در ایجاد اعتماد به نفس و احساس تعلق ایفا کرده و از طریق افزایش تعاملات مثبت اجتماعی، هویت گروهی ورزشکاران را ارتقا می‌دهد. علاوه بر این، تفاوت‌های قابل‌توجهی میان گروه‌های مختلف از نظر طبقه اجتماعی مشاهده شد؛ به طوری که ورزشکاران متعلق به طبقات بالاتر به دلیل برخورداری از حمایت‌های بیشتر و منابع گسترده‌تر، هویت اجتماعی قوی‌تری داشتند، در حالی که در طبقات پایین‌تر، ضعف در این مکانیزم‌ها مانعی در تقویت هویت اجتماعی محسوب می‌شود. این یافته‌ها تأیید می‌کند که تقویت هویت اجتماعی این گروه از ورزشکاران نیازمند توجه هم‌زمان به عوامل فردی و ساختاری است. از سوی دیگر، نتایج پژوهش نشان داد که ارزش‌های اخلاقی و نگرش‌های مثبت به عنوان محرک‌های اجتماعی و فرهنگی، نقش مؤثری در انسجام و همبستگی تیمی ایفا می‌کنند و در نهایت به تقویت هویت اجتماعی منجر می‌شوند. همچنین مشخص شد که کنترل رفتاری ادراک‌شده و احساس توانایی در مدیریت شرایط، عاملی کلیدی در افزایش مشارکت فعالانه و تعلق اجتماعی ورزشکاران جانباز و معلول است. بر اساس تحلیل طبقاتی، می‌توان نتیجه گرفت که سیاست‌ها و برنامه‌های حمایتی باید به گونه‌ای طراحی شوند که فرصت‌های برابر و منابع لازم برای همه طبقات اجتماعی فراهم شود تا نابرابری‌های موجود کاهش یابد. این نتایج علاوه بر تأیید نظریه‌های مرتبط با هویت اجتماعی و مکانیزم‌های شناختی-اجتماعی، بر ضرورت تدوین راهبردهایی تأکید دارد که با تقویت توانمندی‌های فردی و ایجاد بسترهای حمایتی، به بهبود کیفیت زندگی و ارتقای هویت اجتماعی ورزشکاران جانباز و معلول منجر شود.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان متعهد به رعایت اصول اخلاقی‌اند.

تأمین مالی

هیچ گونه کمک مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان به طور مساوی در مفهوم‌سازی مقاله و نگارش پیش‌نویس اولیه و نسخه‌های بعدی مشارکت داشته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از کلیه افرادی که در این پژوهش ما را یاری کردند، نهایت تشکر و قدردانی می‌شود.

References

- Ali Hosseini, B., Bahrul Uloom, H., & Hosseininia, S. R. (2014). The relationship between participation motivations and sports commitment among veteran and disabled athletes. *New Approaches in Sports Management*, 2(6) 43-54. <https://sid.ir/paper/393607/en>
- Fahimi, F., Pourmohammadi, N., Fattahi, S. M., & Lakzai, M. (2021). A critical analysis of the feminist perspective on the definitions of disability and handicap in Iranian and international legal documents. *Comparative Research on Islamic and Western Law*, 8(4), 213-234. [HTTPS://DOI.ORG/10.22091/CSIW.2020.5636.1844](https://doi.org/10.22091/CSIW.2020.5636.1844)
- Ghanem Abdul Ghani, A., Nazari, R., Al-Jadan, Z., Jalali, Kh. (2025). Designing a sustainable development model for Iraqi public sport: Glasery's classical Grounded Theory Approach. *Sociological Studies in Sport*, 2(5), 18-38. <https://doi.org/10.30486/4S.2025.11129822>
- Hagger, M. S., & Hamilton, K. (2024). Longitudinal tests of the theory of planned behaviour: A meta-analysis. *European Review of Social Psychology*, 35(1), 198-254. <https://doi.org/10.1080/10463283.2023.2225897>
- Hu, K. S., Chinn, N. K., & Martin, J. J. (2021). Paralympic athlete identity of U.S. Paralympians and how it was impacted by the sport disruption from COVID-19. *Psychology of Sport and Exercise*, 57, 102043. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102043>
- Isik, S. B., & Kasapoglu, A. (2021). The role of sports in new identity construction: A Grounded Theory research from Turkey. *Open Journal of Social Sciences*, 9(2), 425-450. <https://doi.org/10.4236/jss.2021.92028>
- Kamberidou, I., Bonias, A., & Patsantaras, N. (2019). Sport as a means of inclusion and integration for "those of us with disabilities". *European Journal of Physical Education and Sport Science*. <https://oapub.org/edu/index.php/ejep/article/view/2658>
- Lewinson, P.M. Rohd, P. & Seeley, J.R. (2014). Psychological risk factor or future adolescent suicide attempts. *Journal of consulting and Clinical Psychology*, 62(2), 297 – 305 <https://doi.org/10.1037/0022-006X.62.2.297>
- Lim, W. M., & Weissmann, M. A. (2023). Toward a theory of behavioral control. *Journal of Strategic Marketing*, 31(1), 185-211. <https://doi.org/10.1080/0965254X.2021.1890190>
- Moradzadeh, P., & Ghayur Baghbani, S. M. (2022). Structural modeling of the role of entrepreneurial self-efficacy in the formation of students' entrepreneurial intention with emphasis on components of the theory of planned behavior. *Coaching in Management and Productivity Development*, 14(17), 26-35. <https://doi.org/10.22034/jcmpd.2022.546033.1006>
- Moradi, M., & Saadat, M. (2019). The relationship between sports identity and participation in sports activities among the physically disabled. *Journal of Disability Studies*, 36(9), 1-7. <https://jdisabilstud.org/article-1-1031-en.pdf>
- Movahedi, A., Mojtahedi, H., & Farazyani, F. (2011). Differences in socialization between visually impaired student-athletes and non-athletes. *Research in Developmental Disabilities*, 32, 58–62. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2010.08.013>
- Rafei, F., Nazari, R., & Niazi, P. (2022). Presenting a mentoring behavior model for Iranian sports managers: as a strategic behavior. *Strategic Sociological Studies in Sport*, 2(2), 2-16. <https://doi.org/10.30486/4s.2022.1954392.1034>
- Ramezani, L., Moradi, M., & Safari, S. (2023). Explaining the role of social capital in relation to sports participation and self-efficacy in physically and mentally disabled people. *Quarterly Journal of Health Promotion Management*, 11(2), 21-9. <https://doi.org/10.22034/JHPM.11.2.9>
- Saad-Hosseini, A., Nazari, R., Ghasem-Khalaf, & Mir-Safaei, R. (2024). Theory on social constructivism of Iraqi professional clubs: Grounded theory approach. *Strategic Sociological Studies in Sport*, 12(4), 345-358. <https://doi.org/10.30486/4s.2024.2004190.1180>
- Sadeghi, Nazari, R., & Rahimi-Soroush-Badrani, Gh. (2022). The role of moral ideology on the level of spirituality among athletes in Isfahan province. *Strategic Sociological Studies in Sport*, 2(2), 35-42. <https://doi.org/10.30486/4s.2022.1950422.1012>
- Safai, K., Ghadimi, B., Aghaei, S., & Kashani, M. (2021). Developing a quantitative model of the pattern of loss of identity and social status in middle-aged professional athletes. *Journal of the Faculty of*

- Medicine, Mashhad University of Medical Sciences*, 64(2), 3070-3083.
<https://www.sid.ir/paper/1028077/en>
- Safai, I., & Shenaie Asl, N. (2021). The relationship between sports identity and fear of failure and disappointment in football club players: The mediating role of moral intelligence. *Sports Psychology*, 1(2), 169-187. <https://doi.org/10.48308/MBSP.6.2.169>
- Samimi, M., Nazari, R., Tabesh, S., & Nadi. (2023). Developing a model based on strategic thinking for Iranian sports human resources management. *Sociological Studies in Sport*, 3(2), 32-41. <https://doi.org/10.30486/4s.2023.1974968.1086>
- Sami Nia, M., Nik Bakhsh, R., & Safania, A. (2021). Perfectionism, burnout and participation in elite athletes with physical disabilities: The mediating role of autonomy theory. *Journal of Sports Management*, 13(4), 1381-1399. <https://www.sid.ir/paper/1051569/en>
- Stevens, M., Rees, T., & Cruwys, T. (2021). Social identity leadership in sport and exercise: Current status and future directions. *Psychology of Sport and Exercise*, 55, 101931. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101931>
- Tiwari, A., Kumar, A., Kant, R., & Jaiswal, D. (2024). Impact of fashion influencers on consumers' purchase intentions: theory of planned behaviour and mediation of attitude. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 28(2), 209-225. <https://doi.org/10.1108/JFMM-11-2022-0253>
- Zamani, M., Zarei, A., Sajjadi Hazaveh, H., & Haji Anzahui, Z. (2018). The effect of using virtual social networks with the mediating role of quality of life on the general health of Iranian veteran and disabled athletes. *Journal of the Faculty of Medicine, Mashhad University of Medical Sciences*, 62(4.1), 403-410. <https://doi.org/10.22038/MJMS.2019.14892>
- Zargarani, E., & Salehi, J. (2024). Perception of social class through multiple dimensions with the mediation of stereotypes related to class. *Social Psychology Research*, 14(53), 65-80. <https://doi.org/10.22034/spr.2024.423075.1875>
- Wang, H., Huang, D., Ma, W., & Li, D. (2024). The effects of cognitive social support on medical students' depressive symptoms: The mediating role of self-efficacy. *Journal of Global Humanities and Social Sciences*, 5(1), 17-22. <https://doi.org/10.61360/BoniGHSS242015610104>
- Yuriev, A., Dahmen, M., Paillé, P., Boiral, O., & Guillaumie, L. (2020). Pro-environmental behaviors through the lens of the theory of planned behavior: A scoping review. *Resources, Conservation and Recycling*, 155, 104660. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104660>